

Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын 2019-жылдын 1-чейреги ичиндеги ишине жүргүзүлгөн көзөмөлдүн (оверсайт) жыйынтыгы боюнча отчет

I. Улуттук төлөм системаларынын ишине мониторинг жана талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү.

1. Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ)

Эсептешүүлөрдүн grosстук системасындагы финансылык тобокелдиктер. Эсептешүүлөрдүн grosстук системасынын ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча 2019-жылдын 1-чейрегинде жүгүртүү коэффициенти 5,55 пайызга жогорулангандыгы байкалган, ал эми ликвиддүүлүк коэффициенти 5,26 пайызга азайган. Көрсөткүчтөрдүн мындай өзгөрүүсү операциялык күн ичинде катышуучулардын дебеттик жүгүртүү суммасынын (6,91 пайызга) жана системада акча каражаттар калдыгынын 1,29 пайызга көбөйүшү менен шартталган. Өзгөрүүлөр 1 жана 2-графиктерде көрсөтүлгөн.

Система боюнча жалпы жүгүртүүлөр 715,59 млрд. сомду түзгөн, бул өткөн мезгилдеги көрсөткүчтөн 7,4 пайызга төмөн жана ал Автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу өткөн операциялардын көлөмүнүн төмөндөшүнөн улам келип чыккан.

Системанын катышуучуларынын төлөмдөрүнүн кезекте катталышы ликвиддүүлүк тобокелдигинин белгилеринин бири болуп эсептелет. Отчеттук мезгил ичинде системанын бир катышуучусунун жалпы 768 миң сом суммасындагы 2 төлөмү кезекте катталгандыгы белгиленген (ал эми 2018-жылдын 4-чейрегинде кезекте төлөмдөр катталган эмес).

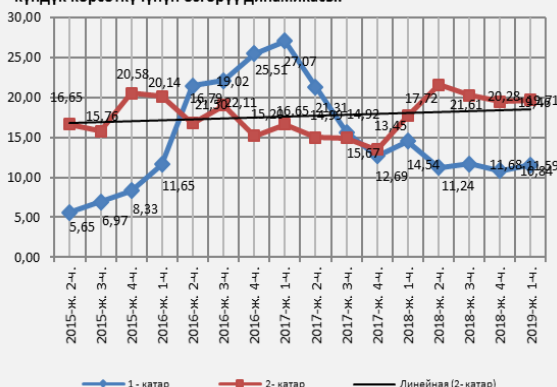
Төлөмдөр көлөмүнүн ликвиддүүлүк деңгээлине карата катышына талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүүнүн негизинде системадагы жүгүртүүгө карата катыш боюнча ликвиддүү каражаттардын көрсөткүчү жетиштүү болгондуктан, системада финансылык тобокелдиктер деңгээли минималдуу бойдон калгандыгын белгилөөгө болот.

Операциялык тобокелдиктер. Жеткиликтүүлүк көрсөткүчү отчеттук мезгилде 100,00 пайызды түзгөн, ошол эле учурда, системадагы

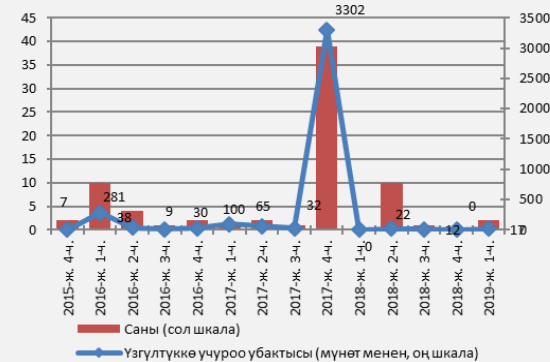
1-график. ГСРРВдагы финансылык тобокелдиктер деңгээли

2-график. ГСРРВдагы ликвиддүүлүк жана төлөмдөр көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы.

3-график. Кезектеги төлөмдөрдүн саны жана үзгүлтүккө учуроонун суммардык убактысы

операциялык тобокелдик деңгээли катышуучулар тарабынан регламент узартылгандыгынан улам (жалпы узартуу убактысы 13 саат 35 мүнөттү түзгөн), системанын жалпы иштөө убактысынын 2,58 пайызын түзгөн (бул өткөн мезгилге караганда 0,68 пайызга төмөн).

Үзгүлтүктөр Улуттук банктын тарифтик саясаты жана Улуттук банк Башкармасынын бюджеттик төлөмдөрдү иштеп чыгуу боюнча атайын чечими менен айдын акыркы 3 күнү ичинде жөнгө салынат.

2. Пакеттик клиринг системасы (ПКС)

ПКСтеги финансылык тобокелдиктер. Отчеттук мезгил ичинде дебеттик таза позициянын акча каражаттардын белгиленген камынан артышына байланыштуу фактылар системада катталган эмес. Төмөнкү графикте көрсөтүлүп тургандай, катышуучулар ПКСте акыркы эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн талаптагыдан да көбүрөөк каражатты резервге коюшкан.

5-график. 2019-жылдын 1-чeyреги ичинде Пакеттик клиринг системасындагы дебеттик таза позициянын суммардык маанисинин жана анын ордун жабууга каралган камдын катышы (млн сом)

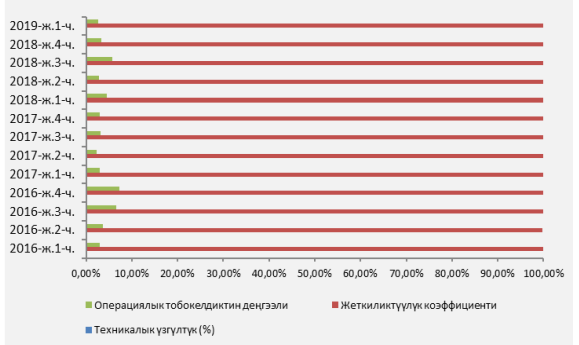

Ошентип, катышуучулар тарабынан коюлган кам дебеттик таза позициянын ордун жабууга каралган каражаттардын зарыл деңгээлинен 4 эсе ашкан.

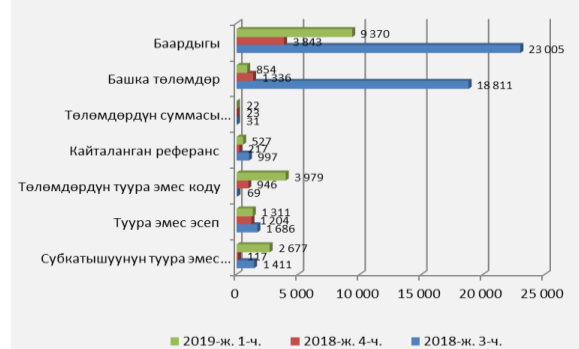
ПКСте четке кагылган төлөмдөрдүн жалпы саны 452,5 млн. сом суммасында (системада иштелип чыккан төлөмдөрдүн жалпы санынын 1,04 пайызы) 9,37 миң төлөмдү түзгөн (иштелип чыккан төлөмдөрдүн жалпы көлөмүнүн 0,39 пайызы). Эсептердин туура эмес көрсөтүлүшү төлөмдөрдүн четке кагылышынын негизги себебинен болгон.

Системадагы операциялык тобокелдиктер. 2019-жылдын 1-чeyрегинде ПКС ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 100,0 пайызды түзгөн. Системадагы операциялык тобокелдик деңгээли катышуучулар тарабынан системанын иш регламентин узартуунун натыйжасында 2,89 пайыз чегинде катталган (катышуучулар тарабынан мөөнөтүн узартуулардын суммардык убактысы 11 саат 53 мүнөттү, анын ичинен максималдуу узартуу убактысы 3 саат 30 мүнөттү түзгөн).

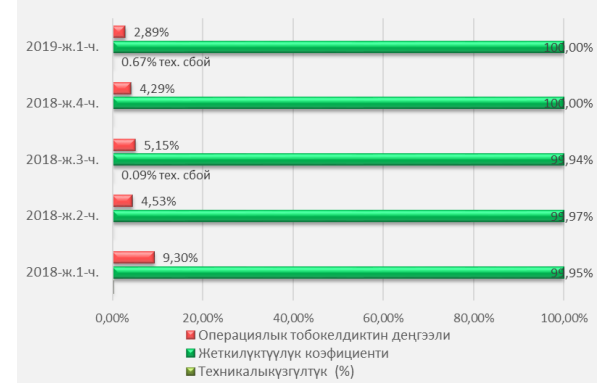
4-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

6-график. КБ ПКС ичиндеги төлөмдөрүнүн саны.

7-график. 2019-жылдын 1-чeyрегү үчүн Пакеттик клиринг системасында жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин үлгүсү

3. «Элкарт» карттары менен эсептешүүлөрдүн улуттук системасы

Системадагы операциялык тобокелдиктер.

«Элкарт» улуттук системасында маанилүү төлөм системаларынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жана талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгында, системанын ишинде убактылуу үзгүлтүктөрдөн улам, 2019-жылдын 1-чейрегинде системанын жеткиликтүүлүк деңгээли 99,99 пайызды, ал эми операциялык тобокелдик деңгээли - 0,01 пайызды түзгөн.

II. Чекене төлөм системаларынын ишине мониторинг жүргүзүү

4. Акча которуу системалары

Отчеттук мезгил ичинде эл аралык акча которуу системалары боюнча кирген которуулардын саны жана көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша жалпы 38,4 млрд. сом суммасында 2,18 млн. которууну, ал эми чыккан которуулардын саны жана көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша жалпы суммасы 10,1 млрд. сом суммасында 195,5 миң которууну түзгөн. Сунушталган отчетторго ылайык, коммерциялык банктар Кыргыз Республикасында акча которуу системалары боюнча каражаттарды которуу эрежелеринин которууну камсыз кылуу боюнча талаптарды аткарууда.

Локалдык акча которуу системалары аркылуу 27,33 млрд. сом жалпы суммасында 1,01 млн. которуулар өткөрүлгөн. Өткөн мезгилге салыштырганда, которуулардын саны 13,68 пайызга, ал эми көлөмү 20,64 пайызга кыскарган.

5. Төлөм карттары менен эсептешүү системалары

2019-жылдын 1-чейреги ичинде банктык төлөм карттарын пайдалануу менен ишке ашырылган транзакциялардын жалпы саны 48 794,6 млн. сом жалпы суммасында 10,5 млн. транзакцияны түзгөн. Өткөн мезгилге салыштырганда транзакциялардын саны 4,5 пайызга, ал эми көлөмү болсо 13,3 пайызга кыскарган.

III. Төлөм инфраструктурасынын ишин контролдоо

6. Үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу

2019-жылдын 1-чейрегинде Кыргыз Республикасынын аймагында үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу боюнча 20 система иштеп турган, алар аркылуу 7,04 млрд. сом жалпы суммасындагы 39,40 млн. төлөм иштелип чыккан. Өткөн мезгилге салыштырмалуу төлөмдөрдүн саны 0,11 пайызга, ал эми алардын көлөмү 0,09 пайызга кыскаргандыгы байкалган.

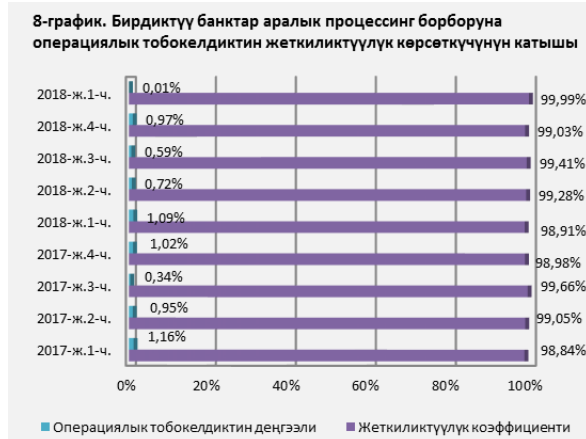
7. SWIFT сервис бюросунун иштеши

2019-жылдын 1-чейреги ичинде техникалык үзүлтүктөр катталган эмес.

IV. Төлөм системасында операциялык тобокелдиктерди талдап-иликтөө

8. Санкциясыз ишке ашырылган операцияларды талдап-иликтөө

Коммерциялык банктардын Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетторунун чегинде төлөм карттары менен эсептешүү системаларында санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча маалыматтарга талдап-иликтөөнүн жыйынтыгында, 2019-жылдын 1-чейрегинде эл аралык VISA Int. системасынын карттарын пайдалануу аркылуу 80 шектүү операция (санкциясыз банкоматтардан акча чыгаруулар жана интернетте төлөөлөр) жүзөгө ашырылгандыгы катталган. Мындай операциялардын суммасы 696,2 миң сом чегинде катталган, бул картты колдонуу менен ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмүнүн 0,001 пайызын түзөт.

1-таблица. Банктык карттарды пайдалануу аркылуу санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча маалыматтар

Санкциясыз ишке ашырылган операциялардын түрлөрү	2018-ж. 1-чей.		2018-ж. 4-чей.		2019-ж. 1-чей.	
	Саны	Көлөмү (сом)	Саны	Көлөмү (сом)	Саны	Көлөмү (сом)
Интернет-транзакция	11	45 318,07	20	79 598,82	33	184 214,80
-Visa	11	45 318,07	20	79 598,82	33	184 214,80
POS-терминал аркылуу транзакциялар	-	-	-	-	-	-
-Visa	-	-	-	-	-	-
Накталай түрдө алуу	-	-	4	35 000,00	47	511 979,20
-Visa	-	-	-	-	47	511 979,20
-Элкарт	-	-	4	35 000,00	-	-
Блокировкаланган транзакциялар	-	-	-	-	-	-
-Visa	-	-	-	-	-	-
Бардыгы	11	45 318,07	24	114 598,82	80	696 194,00

Банктар, банктык карт тууралуу купуя маалымат пайдаланылган түйүндөрдү аныктоо боюнча иштерди жүргүзүп, купуя маалымат пайдаланылган карттар блокировкаланган. Карт ээлерине акча каражаттарын кайтаруу үчүн төлөм системасынын эрежелерине ылайык териштирүү иштери жүргүзүлүп жатат.

9. Төлөм системалардын иш үзгүлтүксүздүгүнө талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү

Кыргыз Республикасынын аймагында иш алып барган төлөм системаларынын операторлорунун жана төлөм уюмдарынын отчетторуна жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча 2019-жылдын 1-чeyреги ичинде төлөм системаларынын ишине байланыштуу 68 штаттан тышкаркы жагдай катталган.

Мында, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот:

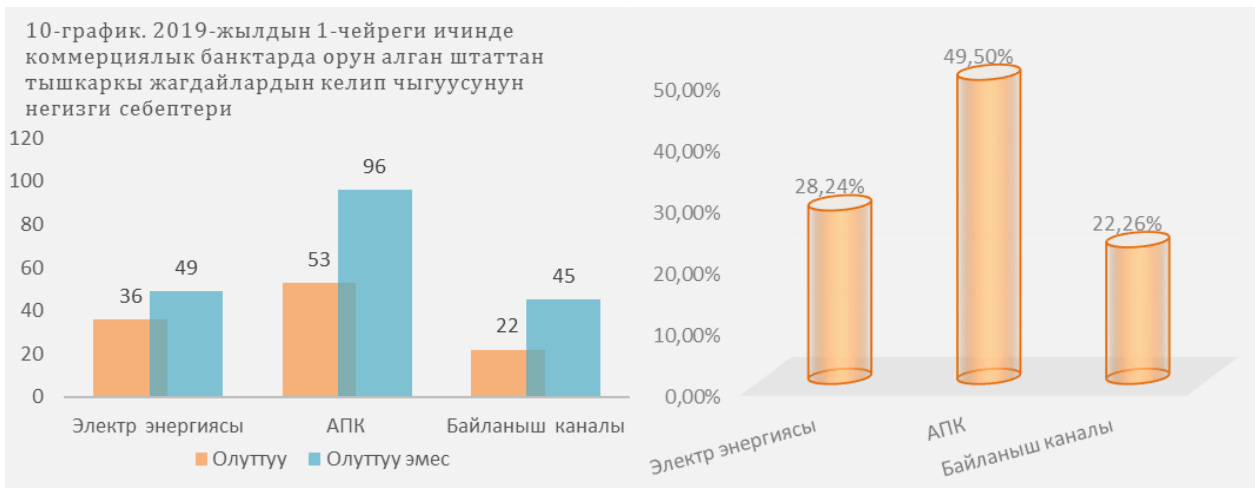
- электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишинде штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 33,82 пайызын түзгөн.
- байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 45,59 пайызын түзгөн.
- аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынан 20,59 пайызын түзгөн.

Банктардын Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетторуна жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгында, 2019-жылдын 1-чeyреги ичинде коммерциялык банктардын төлөм системаларынын ишине байланыштуу 301 штаттан тышкаркы жагдай катталган.

Ошентип, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүүгө болот:

- электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишинде штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 28,24 пайызын түзгөн.
- байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 22,26 пайызын түзгөн.
- аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 49,50 пайызын түзгөн.

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: 2019-жылдын январь айында төлөм системасында катталган техникалык үзгүлтүктөр, ошондой эле эки төлөм системаларынын операторлорунун ишин токтотуусу төлөмдөрдүн өз учурунда өтүүсүн кечендеткен, бул да кардарлардын төлөм системаларынын операторлорунун жана төлөм уюмдарынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө.